

Теріологічні дослідження в Ужгородському університеті (1945–2025): кафедра, музей, біобаз

Арпад Крон, Володимир Рошко

Зоологічний музей Ужгородського університету (Ужгород, Україна)
e-mail: kron83arpad@gmail.com; orcid: 0000-0002-5708-8440

Kron, A., V. Roshko. Theriological research at Uzhhorod University (1945–2025): department, museum, biostation. — Essay on the development of zoological specializations at University, Zoological Museum and biostations. Information is provided on historical records, the areas of activity of the departments, and the researchers who conducted studies on mammals. Uzhhorod University is one of the key centres for the study of the mammalian fauna of Transcarpathia and the Carpathians, as well as for the development of scientific expertise in the region. Information is provided on leading researchers of the past and present, as well as on notable alumni of the University who have become theriologists. The Zoological Museum serves not only as a repository of unique exhibits but also as a centre for the study of mammalian morphological variation. The museum's current activities, combined with the work of departments and biological research stations, create a platform for the professional training of a new generation of zoological experts.

Вступ

Ужгородський університет від початку свого заснування (1945 р.) та впродовж 80-річного періоду своєї діяльності був і залишається осередком розвитку зоології, зокрема й теріології. Тут працювали такі відомі дослідники, як І. Колюшев, І. Турянин, Ю. Крочко, О. Корчинський, Ю. Мателешко, І. Загороднюк, працюють Н. Куруц, Ю. Войнарович, Л. Потіш, О. Луговой, А. Крон та В. Рошко. Зоологічну спеціалізацію пройшли сотні біологів за різними напрямками та зокрема, теріологія серед них.

Така історія є не тривалою, але плідною. Перші дослідники фауни українських Карпат І. І. Колюшев та К. К. Фасулаті відмічали, що відомості про фауну цього краю фрагментарні, а щодо деяких груп — вкрай бідні [Корчинський 1995]. З року в рік Ужгородський університет сприяв роботі фахівців-теріологів і накопиченню відомостей про теріофауну Закарпаття. Кафедра зоології та Зоологічний музей УжНУ були середовищем формування фахівців, полігоном для становлення і росту науковців.

Нарис включає історичні хроніки в діяльності університету та здобутки науковців, що вели й ведуть теріологічні дослідження.

1. Хронологія

1 грудня 1945 р. була організована кафедра зоології та біології (зообіології), завідувачем якої став доцент І. Рогаль, а викладачем була зарахована асистент Г. Варяниця. Тоді ж із метою вдосконалення навчальної та дослідної бази біофаку створено біозоологічний музей (директор К. Нестеренко). Така назва музею проіснувала до 1964 р. (надалі як Зоологічний музей). 15 вересня 1946 р. кафедру зообіології реорганізовано у кафедру біології. Для проведення літніх польових практик студентів в березні 1947 р. при ботанічному саду створено біобазу університету (завідувачем В. Хоролець).

На початку 1947 р. створено другий підрозділ зоологічного профілю — кафедру зоології хребетних, яку очолив доцент І. Колюшев. У 1948 р. кафедри зоології безхребетних і хребетних об'єднали в одну — кафедру зоології (керівник І. Колюшев), проте зі збереженням спеціалізації «зоологія хребетних». З травня 1948 р. почала функціонувати біобазу для проведення літніх практик студентів у с. Малий Березний¹. Із 1 вересня 1951 р. біологічний і медичний факультети УжДУ об'єднані в один (медико-біологічний), з березня 1956 р. деканом призначено зоолога, доцента І. Колюшева. У 1954 р. почала функціонувати високогірна біобазу на полонині Руна. У 1981 р. завершено будівництво біобазу в с. Колочаву Міжгірського району (директор М. Цюбик), де проводяться літні практики студентів біофаку [Рошко 2004].

На сьогодні в УжНУ функціонують кафедра зоології, Зоологічний музей та біобазу, де навчаються, нові покоління зоологів, зокрема й теріологів.

2. Напрямки розвитку й роботи

Розглянемо послідовно: (1) відомих працівників та їхні доробки, (2) відомих випускників-теріологів; (3) зоологічний музей УжНУ.

2.1. Відомі працівники та їхні доробки²

Серед «хребетників» Ужгородського університету — більшість теріологів, і це примітна особливість університету. Заслугою цього, без перебільшення, є активна наукова і педагогічна діяльність першого завідувача кафедри зоології хребетних, фундатора теріологічних досліджень в Закарпатті Іллі Колюшева. Це він зумів прищепити своїм учням не тільки любов до тварин, але і жадобу до їх вивчення. За його участі вийшли праці, в яких дається аналіз видового складу, розглядається питання екології, господарського значення представників всіх класів хребетних тварин Карпатського регіону.

Перші узагальнені дані про видовий склад, чисельність і господарське значення гризунів Закарпаття опубліковано І. Колюшевим [1953] та в огляді

¹ У приміщенні колишнього греко-католицького чоловічого монастиря.

² При наведенні по тексту назв статей їх подано українською, інтеркалярні назви таксонів, подані латинною, опущено; повні назви статей в оригіналі представлено у бібліографії.

«Фауна хребетних тварин Радянських Карпат» [Коліушев 1959]. В цій другій праці наведено повний список ссавців (74 види) із зазначенням їх рясноти на різних висотних поясах. Важливими оглядами стали «Промислові звірі Закарпаття» [Коліушев 1955], «Матеріали щодо кажанів Закарпаття» [Коліушев 1958], «Хребетні тварини Карпат і їх охорона» [Коліушев 1964]. В кінці 1960-х років І. Коліушев разом з Ю. Крочком взяли участь у потужній компанії з кільцювання кажанів в Україні, що знайшло відображення в огляді «Підсумки кільцювання рукокрилих в Українській РСР» [Абеленцев *et al.* 1968–1970]. Ілля Іванович з часу приїзду до Ужгорода і до кінця життя (1947–1967) був куратором Зоологічного музею. За його ініціативи відбулися численні обміни зоологічного матеріалу з іншими музеями Радянського Союзу, також від організував наповнення фондів музею під час навчальних практик.

Серед відомих вихованців І. Коліушева — Іван Турянин, який 1959 р. захистив дисертацію «Гризуні Закарпатської області». Розширивши дослідження до обсягу всієї теріофауни українських Карпат, включно з вивчення ектопаразитів, екології і практичного значення звірів, дослідник у 1972 р. захистив докторську дисертацію «Звірі Радянських Карпат». Серед його відомих доробків — монографія «Хутрово-промислові звірі та мисливські птахи Карпат» [Турянин 1975]. Відомими доробками є статті: «Еколого-систематичний огляд родини полівки Закарпатської області» [Турянин 1956], «Поширення рисі в Українських Карпатах» [Turyanyn & Koljusev 1968], «Дикі ссавці та їхні паразити з антропоценозів Українських Карпат» [Турянин 1969], «Котові Українських Карпат» [Турянин 1988].

Всебічне дослідження кажанів впродовж 30 років проводив Юлій Крочко [Загороднюк & Ємельянов 2008]. Юлій Іванович підготував 1970 р. кандидатську, а 1992 р. захистив і докторську дисертацію з підсумками дослідження цих тварин, тема докторської — «Рукокрилі Українських Карпат». Загалом він є автором понад 50 наукових статей, присвячених кажанам Закарпаття, серед них — «Фауна хребетних тварин деяких печер та підземель Закарпатської області» [Крочко 1973], «Шляхи формування фауни кажанів Українських Карпат» [Татаринів & Крочко 1988], «Екологічні аспекти живлення рукокрилих Українських Карпат» [Крочко 1993], «Кільцювання кажанів в Україні: досвід та пошуки альтернатив» [Крочко 2001].

Значний доробок у вивченні фауни й екофізіології гризунів Закарпаття має О. Корчинський. У 1980 р. Олександр Васильович, який починав як працівник біобази, захистив дисертацію «Жовтогорла і польова миші Закарпаття», надалі вивчав структуру популяцій мишовидих і прогнозування їхньої чисельності, як на сільгоспугідях, так і в лісових екосистемах [Корчинський 1979, 1984]. Одна з його відомих оглядових праць — «Гризуні Українських Карпат (підсумки дослідження)» [Корчинський 1988]. Займався й методами регуляції чисельності гризунів [Корчинський 1993]. Завідував кафедрою зоології протягом 1989–1995 рр. [Крон & Очеретна 2022].

Наталія Куруц у 1988 р. захистила дисертацію «Комахоїдні ссавці Закарпаття: видовий склад, морфологічні й еколого-географічні особливості». Цей напрямой залишився інтересом дослідниці на все життя. Прикладом є її публікації: «Екоморфологічна характеристика кутори звичайної у Закарпатті» [Куруц 2000], «Екоморфологічна характеристика їжака звичайного у Закарпатті» [Куруц 2006], «Видовий склад, морфологічні та деякі еколого-географічні особливості комахоїдних ссавців Закарпаття» [Куруц 2011], «Вид бурозубка альпійська у фауні Закарпаття» [Куруц 2014]. Науковиця, захоплюючись екоосвітою, працює на кафедрі й дотепер [Крон 2022].

Ще один вихованець кафедри, що став викладачем — Людвіг Потіш — розпочав наукову діяльність 1992 р. лаборантом, а вже 1999 р. став завідувачем Зоологічного музею УжДУ. Будучи переважно орнітологом, він як мисливець добре знає всю місцеву теріофауну, і у 2005–2009 рр. був головним мисливствознавцем УТМР у Закарпатській обл.; з 2011 р. — завідувач кафедри олівніництва. Чимало публікацій останнього часу присвячено ссавцям, серед них статті про різні види хижих — kota лісового, ведмеда, шакала та ін. [Башта & Потіш 2004; Bashta & Potish 2005; Шквиря *et al.* 2015; Потіш & Потіш 2017; Потіш *et al.* 2025]. Є одним з авторів монографічного зведення «Ссавці Закарпатської області» [Башта & Потіш 2007].

Протягом двох років — у 2003–2005 рр. — на кафедрі ентомології та збереження біорізноманіття працював теріолог І. В. Загороднюк¹, який брав активну участь у всіх наукових форумах, проводив практики, вів роботу з організації Теріологічних шкіл і впорядкування їхніх видань, залишив після себе десятки мотивованих студентів, які надалі рушили в науку. Серед його робіт цього часу — статті «Гірські регіони як зони найвищого видового багатства наземних хребетних України» [Загороднюк 2004a], «Рівні морфологічної диференціації близьких видів звірів та поняття гіатусу» [Загороднюк 2004b], «Біогеографія криптичних видів ссавців Східної Європи» [Загороднюк 2005a], «Закономірності прояву географічної мінливості у двійникових комплексах ссавців» [Загороднюк 2005b]. У цей період ним розроблено низку ейдологічних ідей, серед яких — «Інвазія як спосіб видоутворення» [Загороднюк 2003a], «Автогенетичні закономірності формування двійникових комплексів у ссавців» [Загороднюк 2003b], «Біологічний вид як ампліфікована сутність» [Загороднюк 2004c]. Серед впорядкованих ним колективних монографій цього часу — «Фауна печер України» [Загороднюк 2004d].

2.2. Відомі випускники-теріологи

Олексій Луговой закінчив біофак УжНУ 1953 і надалі працював у різних заповідниках (Дарвінський, Астраханський, Карпатський, Розточчя) і вузах (Мордовський педінститут, Ужгородський держуніверситет, Закарпатська філія Київського славистичного університету). За вузьким фахом — орніто-

¹ Розроблені ним курс і посібник «Основи диверсикології» (2004) були першими в Україні.

лог, але в УжНУ у 1962–1963 рр. завідував тут Зоомузеєм, розгорнувши широку співпрацю з різними знаними структурами (заповідник «Асканія Нова», китобійна флотилія «Слава» тощо). Серед його доробків — розділ «Ссавці» у довіднику «Природа Карпатського регіону» [Луговой 1999], книга «Раритетна фауна Закарпаття. Хребетні тварини» [Луговой & Ковальчук 2000].

Випускник УжНУ 1955 р. Василь Самош працював багато років в Інституті зоології АН УРСР (Київ), де пройшов шлях від аспіранта до старшого наукового співробітника [Загороднюк & Ластікова 2022]. Спеціалізувався як фахівець у вивченні екології, екоморфології та екофізіології гризунів. Його основними об'єктами досліджень були бабаки, ондатри та хом'яки, полівки [Самош 1960; Берестенников *et al.* 1969]. Одними з найвідоміших його доробків є дослідження мінливості, репродукції та екофізіології «чорних» і рудих хом'яків [напр., Самош 1969, 1975, 1978].

Серед відомих випускників кафедри зоології — науковий співробітник Карпатського біосферного заповідника Ярослав Довганич, який досяг значних успіхів у веденні моніторингу теріофауни і сьогодні обіймає посаду завідувача зоологічної лабораторії КБЗ. Прикладами його праць різного часу дослідження чисельності і структури популяцій ратичних КБЗ [Довганич 1996], аналіз стану популяцій великих хижих в КБЗ [Довганич 2004], біотопний розподіл ведмеда в КБЗ [Dovhanych 2011], Серед великих оглядових праць — «Теріофауна Карпатського біосферного заповідника» [Загороднюк *et al.* 1997] та підсумки багаторічного моніторингу дрібних ссавців в ключових біотопах українських Карпат [Barkaszi *et al.* 2021]. Ярослав Омелянович був одним з організаторів найпершої Теріологічної школи, що пройшла в КБЗ [Загороднюк & Довганич 1995]. Нарис про дослідника вміщено у довіднику про теріологів України [Годованець & Загороднюк 2022].

Серед знаних випускників, що проявили себе в теріології, — випускник 1993 р. Олександр Киселюк, провідник науковець Карпатського національного парку і багаторічний заступник директора цієї установи (з наукових питань). Олександр Іванович 1998 р. захистив дисертацію за темою «Населення дрібних ссавців заповідних екосистем Східних Карпат» і надалі плідно працює як керівник багатьох природоохоронних і моніторингових проєктів Парку. Один з організаторів першої (КБЗ 1994 р.) і організатор ювілейної XX Теріошколи (КНПП 2013 р.). Почавши як дослідник гірських мікротеріофаун [Киселюк 1997, 2005 та ін.], з роками більше уваги приділяв макротеріофауні [Киселюк 2001; Киселюк *et al.* 2024]. Співавтор огляду «Теріофауна Карпатського біосферного заповідника» [Загороднюк *et al.* 1997]. Нарис про дослідника вміщено у довіднику про теріологів України [Загороднюк 2022].

З наймолодших випускників-теріологів факультету (2006) — Юлія Войнарович (Зізда) — відомий фахівець у дослідженні кольорових форм вивірки. У 2020 р. Юлія захистила дисертацію за темою: «Аутекологічні особливості *Sciurus vulgaris* в умовах синантропізації рослинного покриву [...] Українсь-

ких Карпат». Нею докладно досліджено просторовий розподіл і аутоекологію кольорових форм вивірки, особливості адаптацій виду і окремих його морф до різних умов існування [Зізда 2005, 2008, Zizda 2018], а також краніологічних особливостей кольорових форм [Зізда 2025]. На основі таких досліджень розглянуто і явище поліморфізму за інтенсивністю забарвлення хутра у ссавців [Зізда 2016]. Серед інших доробків — аналіз знахідок в Закарпатті ховраха європейського [Загороднюк *et al.* 2010].

Певний внесок у теріологію зробив і один з авторів цього нарису — Арпад Крон, випускник ~2007 р. Працюючи за темою досліджень впливу електромагнітних ліній високої напруги на просторовий розподіл фауни, серед іншого вивчено й впливи ЛЕП на дрібних ссавців [Крон & Рошко 2008; Рошко & Крон 2010 та ін.]. Як керівник зоологічного музею УжНУ (з ~2015 р.), дослідник значну увагу приділяє інвентаризації колекції, і серед іншого у співпраці з колегами з факультету підготовлено огляд колекції ссавців у Зоологічному музеї УжНУ [Kron *et al.* 2019].

Нове покоління науковців представляє Золтан Баркасі — один з найуспішніших дослідників гризунів карпатського регіону України. Серед його доробків — низка праць про склад родентофауни Карпат [Barkasi & Zagorodniuk 2016a] і особливості поширення дрібних ссавців в Українських Карпатах [Barkasi & Zagorodniuk 2016b]. Важливим компонентом досліджень став аналіз складу локальних фаун і оцінок їх різноманіття [Stetsula *et al.* 2016], а також їх чисельності й біотопного розподілу [Barkaszi *et al.* 2021]. Чимало праць присвячено дослідженням мінливості, зокрема полівок [Barkaszi 2017], мишаків [Barkaszi 2018a], сонь [Zagorodniuk *et al.* 2020], тхорів [Cserkészi *et al.* 2021]. Важливими стали й аналітичні праці, зокрема стосовно ендемізму фауни Карпат [Barkasi 2016], особливостей поширення степових видів ссавців у підкарпатті [Zagorodniuk & Barkasi 2018], питань їх охоронних категорій [Загороднюк & Баркасі 2018] та тенденцій багаторічних змін [Barkasi 2018b]. Праці останніх років присвячені вивченню викопних хребетних. Золтан є ключовим англомовним редактором всіх видань Українського теріологічного товариства останніх 10 років.

2.3. Зоологічний музей

Зоологічний музей від початку створення університету був і є осередком накопичення унікальних біологічних об'єктів та місцем зростання наукових кадрів. Завдяки колекціям фауни регіонального рівнів музей відіграє важливу роль у вивченні теріофауни Закарпаття і Карпат [Бокотей *et al.* 2008].

Наукові фонди зоомузею наповнювалися у різний спосіб [Рошко 2004]. Студенти, проходячи польові практики на біобазах університету (в різні роки під керівництвом І. Колюшева, І. Турянина, Ю. Крочка, О. Корчинського та ін.), збирали й передавали до музею різноманітні зразки, збагачуючи наукові фонди музею представниками фауни Закарпаття.

Значні внески в розвиток музею зробили його співробітники різних часів. Серед них — такі фахівці, як В. Пономарчук, М. Келентей, І. Кушнір, І. Олень, О. Александрова, Л. Киричук, Ю. Мателешко. Їх працею формувалися і фонди, і експозиція музею. Важливо відмітити внесок у розвиток музею зоолога й таксидерміста, що завідував музеєм протягом 1982–1997 рр., — Юрія Мателешка. Цей музейник залишив після себе вагомий внесок у вигляді колекції вологих препаратів та опудал, разом близько 500 виставкових і понад 1000 фондкових експонатів [Крон & Мателешко 2022]. В останній час в музеї працювали О. Луговой, А. Крон, Ю. Войнарович та ін.

А 2009 р. силами співробітників музею (Р. Матлович, А. Крон та ін.) було підготовлено два методичні посібники для студентів природничих спеціальностей УжНУ щодо представників фауни в залах музею і впорядковано багатомовний словник назв ссавців європейської фауни¹.

На базі музею проводили й природоохоронні заходи. Примітною подією стали реабілітаційні заходи щодо виявлених в будівлях університету зимівельних скупченням кажанів виду *Myctalus noctula* [Зізда *et al.* 2012].

У 2019 р. співробітники зоомузею взяли участь в V Міжнародній музеологічній конференції «Природничі музеї в Україні», де було представлено доповідь «Колекція ссавців Українських Карпат в експозиції Зоологічного музею Ужгородського національного університету» [Рошко *et al.* 2019]. За підсумками її обговорень було підготовлено статтю «Колекція ссавців Зоологічного музею Ужгородського університету» [Крон *et al.* 2019].

Зоологічний музей УжНУ входить до переліку установ, що володіють унікальними зоологічними колекціями [Шидловський 2012]. На сучасному етапі Зоологічний музей є один із важливих засобів удосконалення всього процесу розвитку наукового потенціалу університету.

Література

- Абеленцев, В. И., И. И. Колпошев, Ю. И. Крочко, К. А. Татаринов. 1968. Итоги кольцевания рукокрылых в Украинской ССР за 1939–1967 гг. Сообщение 1. *Вестник зоологии*, № 6: 59–64. Сообщение 2: 1969, № 2: 20–24. Сообщение 3: 1970, № 1: 61–65.
- Башта, А.-Т., Л. А. Потіш. 2004. Лісовий кіт (*Felis silvestris* Schreb.) на Закарпатті: оцінка стану популяції. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Біології*, 15: 44–47.
- Башта, А.-Т. В., Л. А. Потіш. 2007. *Ссавці Закарпатської області*. Львів, 1–194.
- Берестенников, Д. С., А. И. Гизенко, В. М. Самош. 1969. *Ондатра*. Наукова думка, Київ, 1–90.
- Бокотей, А. Н., А. Е. Луговой, О. А. Луговой. 2008. Зоомузей Ужгородского университета как учебная база разнопрофильных специалистов. В кн.: *Сучасний музей. Наукова й експозиційна діяльність: Матеріали наукової конференції*. Чернівці, 166–171.
- Годованець, Б., І. Загороднюк. 2022. Ярослав Довганич — дослідник теріофауни Карпат. *Novitates Theriologicae*, 15: 36–38. URL

¹ Такими стали: «Тваринний світ зоогеографічних областей суходолу в залах зоомузею Ужгородського національного університету» (2009, 28 с.) та «Німецько-українсько-російсько-латинський словник видових назв ссавців Європи» (2009, 20 с.).

- Довганич, Я. О. 1996. Чисельність і популяційна структура населення оленів і козуль Карпатського біосферного заповідника. Кабан у Карпатському біосферному заповіднику. *Заповідна справа в Україні*, **1**: 15–23 + 23–28.
- Довганич, Я. О. 2004. Стан популяцій великих хижих ссавців (ведмідь, вовк, рись) у Карпатах та підвищення ролі Карпатського біосферного заповідника у їх збереженні. *Наукові записки Державного природознавчого музею НАН України*, **20**: 51–58.
- Загороднюк, І., Я. Довганич. 1995. Перша щорічна українська школа-семинар теріологів природно-заповідних територій та біологічних стаціонарів. *Вестник зоології*, **29**, № 5–6: 90.
- Загороднюк І., В. Покин'єчерда, О. Киселюк, Я. Довганич. 1997. *Теріофауна Карпатського біосферного заповідника*. Інститут зоології НАН України, Київ, 1–60. (Серія: Вестник зоології, Suppl. 5). [URL](#)
- Загороднюк, І. В. 2003а. Інвазія як шлях видоутворення. *Доповіді Національної академії наук України*, № 10: 187–194. [URL](#)
- Загороднюк, І. В. 2003б. Автогенетичні закономірності формування двійникових комплексів у ссавців. *Доповіді НАН України*, № 11: 179–187. [URL](#)
- Загороднюк, І. В. 2004а. Гірські регіони як зони найвищого видового багатства наземних хребетних України. *Ученые записки Таврического национального университета. Серия Биология, Химия*, **17** (56, № 2): 33–38. [URL](#)
- Загороднюк, І. 2004б. Рівні морфологічної диференціації близьких видів звірів та поняття гіатусу. *Вісник Львівського університету. Серія біологічна*, **38**: 21–42. [URL](#)
- Загороднюк, І. В. 2004с. Біологічний вид як ампліфікована сутність: ознаки буферизації та механізми її зрушення. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Біологія*, **14**: 5–15. [URL](#)
- Загороднюк, І. (ред.). 2004. *Фауна печер України*. ННПМ НАН України. Київ, 1–248. (Серія: Праці Теріологічної Школи; Вип. 6). [URL](#) ISBN 966-02-3635-2.
- Загороднюк, І. 2005а. Біогеографія криптичних видів ссавців Східної Європи. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Біологія*, **17**: 5–27. [URL](#)
- Загороднюк, І. В. 2005б. Закономірності прояву географічної мінливості у двійникових комплексах ссавців (на прикладі роду *Sylvaeumus*). *Доповіді Національної академії наук України*, № 9: 171–179. [URL](#)
- Загороднюк, І. В., І. Г. Ємельянов. 2008. Пам'яті Юлія Івановича Крочка. *Вестник зоології*, **42** (3): 283–285. [URL](#)
- Загороднюк, І. В., Ю. Е. Зізда, О. В. Дроботун. 2010. Реконструйований ареал ховраха *Spermophilus citellus* (Rodentia, Sciuridae) у Закарпатті (Україна). *Вестник зоології*, **44** (2): 183–188. [URL](#)
- Загороднюк, І., Баркасі, З. 2018. Ссавці Карпат у Червоній книзі України. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Біологія*, **45**: 20–32. [CrossRef](#)
- Загороднюк, І. 2022. Олександр Киселюк — теріолог, еколог, природоохоронець, дослідник ссавців Карпат. *Novitates Theriologicae*, **15**: 74–77. [URL](#)
- Загороднюк, І., Л. Ластікова. 2022. Василь Самош: теріологія як робота та як сенс життя. *Novitates Theriologicae*, **14**: 283–285. [URL](#)
- Зізда Ю. 2005. Поширення кольорових форм вивірки (*Sciurus vulgaris*) у Закарпатті та в суміжних областях України. *Науковий вісник Ужгородського ун-ту. Серія біологія*, **17**: 147–154.
- Зізда, Ю. 2008. Мінливість забарвлення хутра та аналіз поширення різних підвидів *Sciurus vulgaris*. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Біологія*, **22**: 212–221. [URL](#)
- Зізда, Ю., А. Крон, М. Маркович. 2012. Тимчасова жива колекція вечірниць рудої (*Nyctalus noctula*) як метод збереження популяції. *В кн.: Сучасні аспекти природничої музеології*. Матри І міжнародної конференції. Київ, 88–89.
- Зізда, Ю. 2016. Поліморфізм та інтенсивність забарвлення хутра у ссавців. *Праці Теріологічної школи*, **14**: 121–133. [CrossRef](#)

- Зізда, Ю. 2025. Краніометрична диференціація вивірок, відмінних за забарвленням хутра, з території України. *Theriologia Ukrainica*, **30**: 18–30. [Ukrainian] [CrossRef](#)
- Киселюк, О. І. 1997. Еколого-морфологічні особливості двох видів нориць роду *Arvicola* (Rodentia, Arvicolidae) фауни Східних Карпат. *Вестник зоології*, № 5–6: 86–89.
- Киселюк, О. І. 2001. Стан популяції вовка (*Canis lupus*) в Карпатському національному природньому парку. *Вестник зоології*, **35** (4): 97–101.
- Киселюк, О. 2005. Особливості угруповань дрібних ссавців високогірних лук Східних Карпат. *Novitates Theriologicae*, **5**: 28–30. [URL](#)
- Киселюк, О., Б. Калинчук, Ю. Мотрук. 2024. Особливості поширення й екології ведмеда бурого (*Ursus arctos*) у Карпатському національному парку (Україна). *Theriologia Ukrainica*, **28**: 95–101. [CrossRef](#)
- Колошев, И. И. 1953. Краткий очерк фауны грызунов Закарпатской области. *Научные записки Ужгородского университета*, **8**: 143–189.
- Колошев, И. И. 1955. Промысловые звери Закарпатья. *Научные записки. Биология. Ужгородский университет*, **11** [Биологія]: 5–36.
- Колошев, И. И. 1958. Материалы про летучих мышей Закарпатья. *Наукові записки Ужгородського державного університету*, **31**: 27–31.
- Колошев, И. И. 1959. Фауна позвоночных животных Советских Карпат. *Научные записки Ужгородского университета*, **40**: 3–19.
- Колошев, І. І. 1964. Хребетні тварини Українських Карпат та їх господарське значення. В кн.: *Охороняймо природу*. Карпати, Ужгород, 176–191.
- Корчинский, А. В. 1979. Возрастная структура закарпатских популяций полевой и желтогорлой мышей. *Вестник зоології*, № 5: 54–59.
- Корчинський, А. В. 1984. Динаміка чисельності жовтогорлої миші Закарпаття. *Рослинні і тваринні ресурси Карпат*. Ужгород, 101–105.
- Корчинский, А. В. 1988. Грызуны Украинских Карпат (итоги исследования). В кн.: *Вопросы охраны и рационального использования растительного и животного мира Украинских Карпат*. МОИП, Ужгород, 156–173.
- Корчинський, О. В. 1993. Динаміка чисельності гризунів Закарпаття (1961–1987 рр.). *Фауна Східних Карпат: сучасний стан і охорона*: Матеріали міжнар. конференції. Ужгород, 337–341.
- Корчинський, О. В. 1995. Науковці з кафедри зоології в дослідження фауни Українських Карпат. В кн.: *До 50-річчя відкриття Ужгородського університету. Тези доповідей конференції біологічного факультету УжДУ*, Ужгород, 11–14.
- Крон, А. А., В. Г. Рошко. 2008. Реакції угруповань дрібних ссавців (Micro mammalia) на вплив електромагнітного поля ліній електропередач високої напруги. *Науковий вісник Чернівецького університету. Біологія*, **416**: 94–99.
- Крон, А. 2022. Наталія Василівна Куруц — дослідниця комаходічних ссавців Карпат, зоолог, педагог. *Novitates Theriologicae*, **15**: 90–92.
- Крон, А., О. Мателешко. 2022. Юрій Іванович Мателешко — дослідник тварин Карпат, музеолог та таксидерміст. *Novitates Theriologicae*, **14**: 211–213.
- Крон, А., К. Очеретна. 2022. Олександр Васильович Корчинський — зоолог, дослідник теріофауни Карпат. *Novitates Theriologicae*, **15**: 81–83.
- Крочко, Ю. І. 1973. Фауна хребетних тварин деяких печер та підземель Закарпатської області. В кн.: *Стойко, С. М. (ред.). Про охорону природи Карпат*. Карпати, Ужгород, 172–175.
- Крочко, Ю. И. 1993. Экологические аспекты питания рукокрылых Украинских Карпат. В кн.: *Топачевский, В. А. (ред.). Млекопитающие Украины*. Наукова думка, Київ, 76–87.
- Крочко, Ю. 2001. Кільцювання кажанів в Україні: досвід та пошуки альтернатив. В кн.: *Загороднюк, І. (ред.). Міграційний статус кажанів в Україні*. Київ, 34–36. (Серія: *Novitates Theriologicae*; Pars 6).
- Куруц, Н. В. 2000. Екоморфологічна характеристика кутори звичайної (*Neomys fodiens* P.) у Закарпатті. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Біологія*, **7**: 120–121.

- Куруц, Н. В. 2006. Екоморфологічна характеристика їжака звичайного (*Epinaceus euroraeus* Linnaeus, 1758) у Закарпатті. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Біологія*, **19**: 195–198.
- Куруц, Н. В. 2011. Видовий склад, морфологічні та деякі еколого-географічні особливості комахоїдних ссавців (Mammalia, Insectivora) Закарпаття. *Науковий вісник Ужгородського університету, Серія Біологія*, **30**: 91–94.
- Куруц, Н. В. 2014. Вид бурозубка альпійська (*Sorex alpinus* Schinz, 1837) у фауні Закарпаття. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Біологія*, **36**: 52–55.
- Луговой, О. Є. 1999. Ссавці. В кн.: Карпова, Г. О. (ред.). *Природа Карпатського регіону: Посібник для вчителів*. ГО «Інститут екології», Київ, 135–144.
- Луговой, О. Є., А. А. Ковальчук. 2000. *Раритетна фауна Закарпаття (хребетні тварини)*. Патент, Ужгород, 1–121. URL
- Потіш, Л. А., А. Л. Потіш. 2017. Динаміка чисельності та стан ресурсів хутрових у Закарпатській області. *Лісівництво і агролісомеліорація УкрРДЛГА*, **130**: 61–67.
- Потіш, Л., М. Тофельок, А. Потіш, Б. Шарга. 2025. Шакал золотистий (*Canis aureus* L., 1758) у фауні Закарпатської області. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Біологія*, **58**: 143–148. URL
- Рошко, В. Г. 2004. *Історія біологічного факультету Ужгородського національного університету*. Мистецька лінія, Ужгород, 1–140.
- Рошко, В., А. Крон. 2010. Угрупування дрібних ссавців (Micro mammalia) в умовах хронічного електромагнітного стресу. *Праці Теріологічної Школи*, **10**: 88–94. CrossRef
- Рошко, В., А. Крон, О. Луговой, В. Рошко. 2019. Колекція ссавців Українських Карпат в експозиції Зоологічного музею Ужгородського національного університету. В кн.: Загороднюк, І. (ред.). *Природничі музеологія. Випуск 5: Природничі музеї в Україні: становлення та перспективи розвитку*. ННПМ НАН України, Київ, 221–222. [Ukrainian]
- Самош, В. М. 1960. Матеріали по екології бабака на Україні. *Праці Інституту зоології АН УРСР*, **16**: 23–29.
- Самош, В. М. 1969. Реакция двух цветных форм (черной и рыжей) хомяка обыкновенного (*Cricetus cricetus* L.) на градиент температуры. *Вестник зоологии*, № 5: 22–25.
- Самош, В. М. 1975. Новые данные о генетической структуре диморфных популяций хомяка обыкновенного (*Cricetus cricetus* L.). *Генетика*, № 11: 22–26.
- Самош, В. М. 1978. Распространение меланистической формы хомяка обыкновенного (*Cricetus cricetus* L.) (Mammalia, Muridae) на Украине. *Вестник зоологии*, № 6: 75–76.
- Турунин, И. И. 1956. Эколого-систематический обзор семейства полёвок (Mammalia, Microtinae) Закарпатской области. *Научные записки Ужгородского университета*, **21**: 81–91.
- Турунин, И. И. 1969. Дикіе млекопитаючіе и их паразиты из антропоценозов Украинских Карпат. *Вопросы охраны природы Карпат*. Карпаты, Ужгород, 190–214.
- Турунин, І. І. 1975. *Хутрово-промислові звірі та мисливські птахи Карпат*. Карпати, Ужгород, 1–176.
- Турунин, И. И. 1988. Кошачьи Украинских Карпат. *Вопросы охраны и рационального использования растительного и животного мира Украинских Карпат*. Ужгород, 126–131.
- Шидловський, І. 2012. *Історія музейної справи та зоологічних музеїв університетів України*. За ред. Й. Царика. ЛНУ ім. І. Франка, Львів, 1–112.
- Шквиря, М. Г., І. В. Дикий, Г. Г. Гавриш, Л. А. Потіш. 2015. Перспективи для організації менеджменту в Україні з урахуванням досвіду інших держав. В кн.: Дикий, І. В., М. Г. Шквиря (ред.). *Ведмідь бурій (Ursus arctos)*. ТОВ Сік Груп Україна. Київ, 102–111.
- Barkasi, Z. 2016. Endemism in the mammalian fauna of the Carpathians. *Proceedings of the Theriological School*, **14**: 3–15. CrossRef
- Barkasi, Z., I. Zagorodniuk. 2016a. The taxonomy of rodents of the Eastern Carpathians. *Proceedings of the State Natural History Museum*, **32**: 137–154.

- Barkasi, Z. L., I. V. Zagorodniuk. 2016b. Spatial distribution of the micromammal fauna in the Ukrainian Carpathians. In: Skilsky, I. V., A. V. Yuzyk. (eds). *Regional Aspects of Floristic and Faunistic Research : Proceedings of the Third International Scientific Conference*. Druk Art, Chernivtsi, 5–11.
- Barkaszi, Z. 2017. Diagnostic criteria for identification of *Microtus* s. l. species (Rodentia, Arvicolidae) of the Ukrainian Carpathians. *Vestnik Zoologii*, **51** (6): 471–486. [URL](#)
- Barkaszi, Z. 2018a. Sibling mice species of the genus *Sylvaemus* Ognev, 1924 (Mammalia, Rodentia) in the Ukrainian Carpathians. *The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series Biology*, **31**: 59–71. [CrossRef](#)
- Barkaszi, Z. 2018b. Changes in the rodent fauna (Mammalia, Glires) of the region of the Ukrainian Carpathians during the XIX–XXI centuries. *Geo&Bio*, **16**: 48–62. [CrossRef](#)
- Barkaszi, Z., Zagorodniuk, I. 2018. Living on the edge: distribution patterns of steppe mammals in Transcarpathia (Ukraine). *Studia Biologica*, **12** (3–4): 75–94. [CrossRef](#)
- Barkaszi, Z., Y. Dovhanych, N. Koval, [et al.]. 2021. Diversity and habitat preferences of murid rodents (Rodentia, Muroidea) in the Ukrainian Eastern Carpathians. *Biologia*, **76** (9): 3693–3703. [CrossRef](#)
- Barkaszi, Z., Y. Dovhanych, N. Koval, [et al.]. 2021. Diversity and habitat preferences of murid rodents (Rodentia, Muroidea) in the Ukrainian Eastern Carpathians. *Biologia*, Vol. **76** (9): 1–9. [Cross-Ref](#)
- Bashta, A.-T., L. Potish. 2005. Population status and distribution of wildcat *Felis silvestris* (Felidae, Carnivora) in Transcarpathia (Ukraine). *Nature Conservation (Krakow)*, **61** (4): 53–61.
- Cserkés, T., C. Kiss, Z. Barkaszi, [et al.]. 2021. Intra-and interspecific morphological variation in sympatric and allopatric populations of *Mustela putorius* and *M. eversmanni* (Carnivora: Mustelidae) and detection of potential hybrids. *Mammal Research*, **66** (1): 103–114. [CrossRef](#)
- Dovhanych, Y. 2011. Brown bear's preferences in use of different habitats of the Carpathian Biosphere Reserve. *Transylvanian Review of Systematical and Ecological Research*, **11**: 183–190.
- Kron, A., O. Lugovoy, V. Roshko, V. Roshko, V. Roshko. 2019. The mammal collection (Mammalia) of the Zoological Museum of Uzhhorod National University. *Theriologia Ukrainica*, **18**: 57–64.
- Stetsula, N., Z. Barkasi, I. Zagorodniuk. 2016. Diversity of murid rodent communities in key habitats of the Skole Beskids (Eastern Carpathians). *Proceedings of the Theriological School*, **14**: 139–146. [CrossRef](#)
- Tyranin, I. I. Koljusev. 1968. Occurrence of the Lynx in the Ukrainian Carpathians. *Acta Sci Nat. Acad. Bohemoslovenicae*, **2** (5-6): 236–240.
- Zagorodniuk, I., Barkaszi, Z., Korobchenko, M. 2020. Patterns of tooth crown wear in *Dryomys nitedula* (Mammalia, Rodentia): age-related variation in the light of annual cycle specifics based on museum collections. *ZooDiversity*, **54** (2): 163–172. [CrossRef](#)
- Zizda, Y. E. 2018. The colour phases of the European red squirrel in Ukraine: Similarities and differences by craniometric characters. *Biosystems Diversity*, **26** (3): 183–187. [CrossRef](#)

Резюме

Крон, А., В. Рошко. Теріологічні дослідження в Ужгородському університеті (1945–2025): кафедра, музей, біобаз. — Нарис про розвиток зоологічних спеціалізацій в університеті, зоологічного музею та біобаз. Наведено відомості стосовно історичних хронік, напрямків діяльності підрозділів, персоналій, що вели дослідження ссавців. Ужгородський університет є одним із важливих осередків вивчення теріофауни Закарпаття і Карпат та підготовки наукового потенціалу в регіоні. Наведено довідки про ключових дослідників минулого й сучасності, а також відомих випускників Університету, що стали теріологами. Зоологічний музей університету виступає не лише як сховище унікальних експонатів, а й як центр для вивчення морфологічної мінливості ссавців. Сучасна діяльність музею в поєднанні з роботою кафедр та біобаз створює платформу для професійної підготовки експертів-зоологів нового покоління.